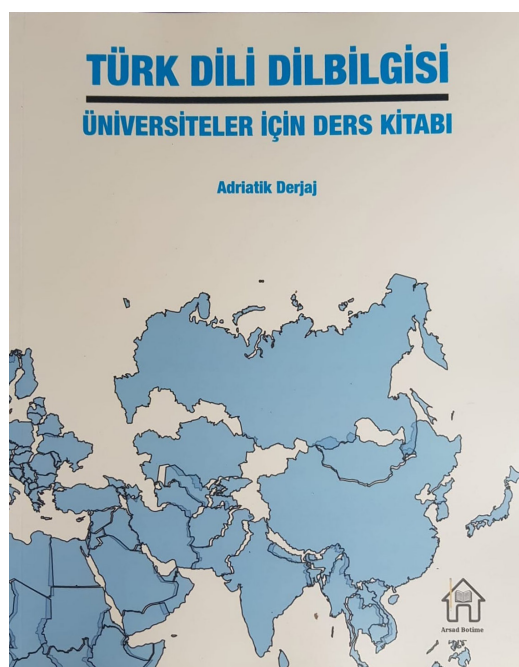




Analizë e veprës
GRAMATIKË E GJUHËS TURKË: TEKST MËSIMOR PËR
UNIVERSITETET
të autorit Prof. Asoc. Dr. Adriatik Derjaj

Vepra e Prof. Asoc. Dr. Adriatik Derjaj, me titull *Gramatikë e Gjuhës Turke: Tekst mësimor për universitete*, është një punim i përgatitur me kujdes, që synon të shërbejë si një burim i rëndësishëm për mësimin e gjuhës turke në nivel universitar. Ajo që e bën këtë vepër të veçantë është fakti se bashkon në mënyrë të sistemuar njohuritë teorike me praktikën konkrete. Libri nuk kufizohet vetëm në shpjegime teorike të temave klasike të gramatikës, por i mbështet ato me shembuj, ushtrime dhe teste, duke krijuar kështu një mjedis efektiv të të nxënit si për studentët që e kanë turqishten gjuhë amtare, ashtu edhe për ata që e mësojnë si gjuhë të huaj. Nga pikëpamja strukturore, vepra është ndërtuar sipas një sistemi “njësish mësimore (föy-kapitull)” dhe përbëhet nga 24 kapituj të ndarë, të cilët mbulojnë një gamë të gjerë temash – duke filluar nga kategoritë bazë të kuptimit në gjuhë, rregullat e drejtshkrimit dhe të pikësimit, llojet e fjalëve, format e foljeve, ndërtimin e fjalisë e deri te gabimet në të shprehur. Në këtë mënyrë, synimi i autorit është t’i mësojë studentit jo vetëm rregullat e gjuhës, por edhe mënyrën funksionale të përdorimit të tyre në praktikë.

24 kapitujt mësimorë të këtij libri paraqesin një sistem të plotë dhe të ndërthurur të gramatikës bazë të gjuhës turke, të ndërtuar si sekuenca mësimore që plotësojnë njëra-tjetrën. Çdo kapitull është konceptuar sipas logjikës përkufizim – shembull – vërejtje – test, çka bën që studenti të mos mbetet vetëm në nivelin e njohjes teorike, por të zhvillojë gjithashtu aftësinë praktike të zbatimit të rregullave gjuhësore. Në këtë mënyrë, vepra fiton një karakter të dyfishtë – akademik dhe pedagogjik – duke u bërë një libër orientues themelor për mësimin dhe mësimdhënien e gjuhës turke.

Një nga aspektet më të forta të veprës është rregullsia didaktike me të cilën ajo është ndërtuar. Në çdo kapitull, së pari paraqitet korniza konceptuale, më pas çështja përforcohet me shembuj të zgjedhur, dhe në fund jepen pyetje të tipit test dhe zgjidhje të tyre, për të ushtruar në mënyrë praktike dijen e fituar. Kjo qasje përfaqëson një metodë pedagogjike që e udhëheq procesin e të nxënit hap pas hapi, duke e bërë përvetësimin e gjuhës më të qëndrueshëm dhe të kuptueshëm.

Për shembull, dallimi midis lidhëzës “-ki” dhe prapashtesës “-ki” nuk jepet vetëm me përkufizim teorik, por edhe me fjali shembull dhe sqarime analitike që e bëjnë dallimin të qartë në përdorim. Në të njëjtën mënyrë, çështje si pjesëza pyetëse “mi”, përdorimi i thonjëzave, apo rregullat e shkronjave të mëdha trajtohen duke përfshirë të gjitha përjashtimet që studenti mund të ndeshë në praktikë.

Kjo metodë e bazuar në ilustrim, analizë dhe praktikë e shndërron librin nga një burim thjesht teorik në një udhëzues të plotë për të mësuar gjuhën në mënyrë të zbatueshme, duke bashkuar në mënyrë të përkryer rëndësinë akademike me efikasitetin pedagogjik.

Një tjetër veçori dalluese e librit të Derjajt është rëndësia që i kushtohet aspektit kuptimor të gjuhës turke. Konceptet si “kuptimi i vërtetë”, “kuptimi dytësor”, “kuptimi figurativ”, “metonimia (mecaz-ı mürsel)”, “metafora (istiare)”, “personifikimi” dhe “transferimi i shqisave” janë shpjeguar me një gjuhë tepër të qartë e të thjeshtë, duke u mbështetur gjithmonë në shembuj nga jeta e përditshme. Në këtë mënyrë, kategoritë abstrakte të kuptimit bëhen të prekshme dhe të kuptueshme për studentin, duke lidhur teorinë me përvojën gjuhësore të jetës reale.

Libri gjithashtu nuk i anashkalon temat klasike të shprehjes dhe stilistikës, si “funksionet e gjuhës”, “marrëdhëniet e kuptimit në paragraf” dhe “llojet e shprehjes”, duke i trajtuar ato si në kontekstin letrar, ashtu edhe në atë komunikativ. Kjo qasje e bën veprën të mos kufizohet në një përmbledhje rregullash gramatikore, por ta paraqesë gjuhën si një mjet të komunikimit njerëzor dhe një sistem kulturor. Në këtë mënyrë, Derjaj arrin të ndërthurë aspektin teknik të gramatikës me dimensionin artistik e shprehës të gjuhës, duke krijuar një ekuilibër të rrallë ndërmjet strukturës dhe kuptimit.

Çdo kapitull (föy-kapitull) është konceptuar si një njësi mësimore e pavarur, e strukturuar si një plan i plotë leksioni, që përfshin nga hyrja deri te përfundimi objektivat e të nxënit, shembujt, pyetjet vlerësuese dhe zgjidhjet përkatëse. Kjo strukturë e bën librin një material të gatshëm për mësimdhënie në kuadër të kurseve universitare të “Gjuhës Turke”.

Pedagogu mund t’i përdorë këto kapituj në mënyrë të renditur sipas rrjedhës javore të leksioneve, ose t’i zgjedhë në bazë të nevojës, duke e përshtatur procesin e mësimi sipas ritmit të klasës. Përveç kësaj, libri është pasuruar me elemente vizuale që mbështesin të nxënit, si kutizat paralajmëruese “Uyari” dhe ato informuese “Bilgi”, të cilat i tërheqin studentit vëmendjen në pikat kyçe të temës.

Ky koncept dizajni jo vetëm që e bën librin më tërheqës vizualisht, por edhe e lehtëson ndjeshëm procesin e të nxënit, duke bashkuar në mënyrë harmonike strukturën pedagogjike me estetikën didaktike. Në këtë aspekt, vepra e Derjajt paraqet një model bashkëkohor të organizimit të materialit mësimor, që mund të shërbejë si shembull për tekstet e tjera akademike në fushën e mësimdhënies së gjuhëve.

Qasja gjuhësore e veprës është gjithashtu e denjë për vlerësim të veçantë. Derjaj, duke paraqitur tiparet strukturore të gjuhës turke sipas përkufizimeve të burimeve klasike, nuk e ka përrjashtuar plotësisht terminologjinë moderne gjuhësore; përkundrazi, ai e ka integruar atë në mënyrë të matur dhe pa e ngarkuar

studentin. Kjo qasje e ekuilibruar i jep librit një karakter të qartë didaktik, pa e larguar atë nga baza shkencore.

Audienca e synuar e librit duket se është mjaft e gjerë. Vetë titulli “*Libër mësimor për universitetet*” sugjeron se vepra është konceptuar si për studentët që e kanë turqishten gjuhë amtare, ashtu edhe për ata që e mësojnë si gjuhë të huaj. Kjo qasje gjithëpërfshirëse ka sjellë në disa kapituj një larmi në nivelin e shpjegimeve, çka e bën tekstin më fleksibël, por herë pas here edhe më të ndërlikuar për fillestarët.

Në këtë aspekt, libri i Derjajt arrin të bashkojë përmbajtjen akademike me përvojën kulturore, duke krijuar një urë midis mësimdhënies gjuhësore dhe njohjes së identitetit kulturor turk, gjë që e dallon qartë nga shumë tekste tradicionale të ngjashme.

Nga pikëpamja formale dhe vizuale, libri është përgatitur me kujdes dhe reflektim profesional; megjithatë, me disa rregullime të vogla teknike mund të fitojë një koherencë edhe më të plotë në pamje. Për shembull, gabime të vogla shtypi si “*Parafrasta*” në vend të “*Paragrafta*”, apo mospërputhjet në përdorimin e vijës ndarëse (tire) dhe hapësirave midis titujve, duhen korrigjuar për të siguruar një rend grafik më të pastër dhe uniform.

Ka detaje të vogla që nuk prekin cilësinë e përgjithshme të veprës, dhe mund të rregullohen lehtësisht. Për më tepër, do të ishte e dobishme që shembujt e dhënë në kapitujt për drejtshkrimin dhe pikësimin të krahasohen me udhëzuesin më të fundit të drejtshkrimit të Institutit të Gjuhës Turke (Türk Dil Kurumu).

Ky libër i Derjajt nuk është vetëm një mjet për mësimin e gramatikës, por edhe një hartë udhëzuese për të kuptuar strukturën sistematike të gjuhës turke. Ai e orienton studentin me disiplinë pedagogjike, pa e lodhur dhe pa e ngarkuar; shpjegimet janë të qarta, ndërsa shembujt janë të përzgjedhur me kujdes dhe të përshtatshëm për nivelin universitar.

Veçanërisht, kapituj si ai me titull “*Kimia është kudo (Kimya Her Yerde)*”, ku gramatika integrohet në kontekste ndërdisiplinore, e theksojnë origjinalitetin dhe vlerën e veprës. Këto lloj tekstesh e shndërrojnë mësimin e gjuhës nga një aktivitet thjesht gjuhësor në një proces që zhvillon aftësinë e të menduarit dhe të të kuptuarit analitik.

Në këtë kuptim, libri përfaqëson plotësisht frymën e arsimit bashkëkohor, ku studenti vendoset në qendër të procesit të të nxënës. Ai jo vetëm që i mëson rregullat e gjuhës, por e nxit studentin të kuptojë si funksionon gjuha si sistem mendimi dhe komunikimi. Prandaj, kjo vepër mund të konsiderohet si një ndër tekstet më të arrira të turkologjisë moderne, që ndërthur me sukses shkencën gjuhësore, pedagogjinë dhe zhvillimin intelektual të nxënësit.

Në përfundim, vepra e Prof. Asoc. Dr. Adriatik Derjaj, me titull *Gjuha Turke – Gramatika: Libër mësimor për universitetet*, përfaqëson një kontribut

jashtëzakonisht të vlefshëm që synon t'i bëjë studentët të kuptojnë strukturën, logjikën dhe thellësinë estetike të gjuhës turke në të gjitha dimensionet e saj. Ky libër nuk është vetëm një udhëzues gramatikor, por një sistem i plotë mësimor, që e paraqet turqishten si një formë të të menduarit, një mjet shprehjeje dhe një trashëgimi kulturore të pasur.

Të gjithë 24 kapitujt mësimorë, secili i ndërtuar mbi një temë të veçantë, funksionojnë si njësi të pavarura mësimore, por njëkohësisht ndërthuren në mënyrë harmonike për të formuar koherencën strukturore të gjuhës turke. Kështu, libri bëhet një model i mësimdhënies graduale, që e udhëzon studentin nga elementet themelore të gjuhës drejt niveli të lartë të kuptimit dhe shprehjes.

Në këtë aspekt, vepra e Derjajt është një sintezë midis qasjes akademike dhe përvojës pedagogjike, që e shndërron mësimin e gjuhës në një proces të menduar, të kuptuar dhe të arrirë intelektualisht. Ajo është pa dyshim një referencë e qëndrueshme për të gjithë ata që dëshirojnë të studiojnë turqishten jo vetëm si sistem gramatikor, por edhe si formë e mendimit dhe kulturës.

Vepra e Derjajt përfaqëson një model origjinal që ndërthur sistemin shkencor të studimit të gjuhës me ndjeshmërinë pedagogjike në procesin e mësimdhënies së turqishtes. Gjuha e librit është e thjeshtë, shpjegimet janë të qarta dhe shembujt jashtëzakonisht të përshtatshëm. Në vend që t'ia imponojë studentit rregullat në mënyrë të thatë për t'u mësuar përmendësh, ai e ndihmon të kuptojë arsyet dhe mënyrat se si funksionojnë këto rregulla.

Zinxhiri shpjegim–shembull–vërejtje–test, që haset në çdo njësi mësimore, e shndërron procesin e të nxënit nga një marrje pasive e informacionit në një përvojë aktive dhe zbatuese. Kështu, libri nuk e përgatit studentin vetëm për provim, por e udhëzon drejt formimit të vetëdijes gjuhësore dhe disiplinës së të menduarit.

Veçanërisht në kapitujt si “Gabimet në shprehje” (Anlatım Bozuklukları), “Elementet e fjalisë” (Cümlelerin Ögeleri) dhe “Llojet e fjalëve” (Sözcük Türleri), pasuria e shembujve ndihmon në zhvillimin e aftësive si të kuptimit ashtu edhe të prodhimit gjuhësor. Zgjedhjet didaktike të Derjajt janë në përputhje me qasjet bashkëkohore të mësimdhënies së gramatikës, duke e mësuar studentin ta shohë gjuhën jo si një sistem të ngrirë rregullash, por si një mjet të gjallë komunikimi.

Një nga aspektet më të lavdërueshme të veprës është mënyra se si e trajton turqishten si një gjuhë kulture. Përmes idiomave, proverbave, figurave stilistike dhe formave të ndryshme të shprehjes, në tekst reflektohet edhe mënyra e të menduarit të kulturës turke brenda vetë strukturës gramatikore. Kështu, libri nuk kufizohet vetëm në mësimin e gjuhës, por hap dritare drejt kujtesës kulturore, mënyrave të shprehjes dhe trashëgimisë historike të popullit turk.

Në këtë aspekt, vepra përfaqëson një material mësimor tërësor, si në pikëpamje gjuhësore, ashtu edhe në atë kulturore. Për studentët që mësojnë turqishten si

gjuhë të huaj, ky libër është një përfitim i jashtëzakonshëm, sepse gjatë mëimit të gjuhës nuk e neglizhon kontekstin kulturor.

Shpjegimet që shtrihen nga origjina e gjuhës deri te përdorimi i saj bashkëkohor, i ndihmojnë lexuesit të ndiejë koherencën e brendshme të turqishtes. Në këtë mënyrë, vepra e Derjajt e paraqet bukurinë strukturore të gjuhës turke përmes një metode shkencore, duke e përcjellë njëkohësisht me të njëjtin kujdes fuqinë shprehëse dhe thellësinë e saj kulturore.

Përveç kësaj, struktura dhe organizimi i librit janë plotësisht në përputhje me parimet moderne të mësimdhënies. Çdo kapitull përfshin të gjitha fazat e procesit mësimor, që nga hyrja në temë deri te vlerësimi dhe matja e përvetësimit, ndaj mund të përdoret lehtësisht edhe si plan mësimor i gatshëm.

Ky rend vizual, që nxit zakonet e leximit aktiv, ndihmon gjithashtu në ruajtjen afatgjatë të njohurive. Libri i Derjajt është një burim i balancuar dhe i besueshëm: për mësuesin, ai ofron lehtësi në zbatim, për studentin, qartësi në të kuptuar, ndërsa nga këndvështrimi i gjuhësisë, ai mbështetet mbi saktësi dhe metodë shkencore të qëndrueshme.

Formimi akademik i Adriatik Derjajt ndihet qartë në çdo rresht të kësaj vepre. Renditja e temave, zgjedhja e shembujve dhe stili i shpjegimeve tregojnë se autori është një ekspert që e ka kuptuar në thelb logjikën e gjuhës turke, por njëkohësisht edhe një pedagog që synon ta bëjë këtë gjuhë të dashur për studentët.

Derjaj nuk e sheh turqishten thjesht si një fushë studimi akademik, por si një trashëgimi kulturore që duhet mbajtur gjallë. Në këtë libër, ai arrin të paraqesë bukurinë sistematike të gjuhës turke me një rend racional dhe të qartë, duke ruajtur njëkohësisht shpirtin dhe ndjeshmërinë e saj.

Për këtë arsye, vepra nuk ka vlerë vetëm për studentët e turkologjisë në Shqipëri, por përbën edhe një model frymëzues për universitetet në Turqi dhe për të gjitha institucionet që merren me mësimdhënien e gjuhës turke. Ajo është një dëshmi e gjallë se si ndërthurja e kompetencës shkencore me dashurinë për gjuhën mund të japë një rezultat edukativ dhe kulturor të jashtëzakonshëm.

Në përfundim, *Gramatikë e Gjuhës Turke: Tekst mësimor për universitetet* vendos një standard të lartë si në aspektin akademik, ashtu edhe në atë pedagogjik për mësimdhënien e turqishtes. Saktësia shkencore, dashuria për gjuhën dhe kujdesi i imët i Derjajt e kanë shndërruar këtë libër nga një material mësimor i zakonshëm në një vepër me vlera të qëndrueshme kulturore, që përcjell bukurinë, logjikën dhe rrënjët shpirtërore të gjuhës turke tek brezat e ardhshëm.

Për çdo mësimdhënës që dëshiron të mësojë hollësitë e turqishtes me qartësi dhe për çdo student që kërkon të kuptojë në thellësi strukturën e saj, ky libër është një burim i domosdoshëm referimi. Ai ndërthur me mjeshtëri qartësinë akademike, forcën didaktike dhe unitetin kulturor, duke e bërë të jetë një gur themeli në mësimdhënien bashkëkohore të gjuhës turke.

Me përmbajtjen e tij të balancuar dhe qasjen moderne, *Gjuha Turke – Gramatika e Adriatik Derjajt* është një vepër që do të lërë gjurmë të pashlyeshme në fushën e arsimit dhe studimeve turkologjike, duke bashkuar shkencën, pedagogjinë dhe dashurinë për gjuhën në një harmoni të përsosur.

Prof. Dr. Mehmet Dursun Erdem

Departamenti i Gjuhës dhe Letërsisë Turke
Fakulteti i Edukimit, Universiteti “Hacı Bayram Veli”
Ankara/Turqi